

Pad tussen pastoor en burgemeester in 1908

door Jan van Helvoirt

Er is reeds enorm veel geschreven, gediscussieerd en gemijmerd over het aloude Beekse marktveld, thans voornamelijk Vrijthof, de vroegere benaming voor de complete herdgang, geheten. Uiteraard gaat een enorme belangstelling uit naar haar verleden. Daar komen we wellicht een andere keer op terug.

Opmerkingen over haar huidige toestand en hoe het verder moet met deze rusteloze oase hebben reeds veel stof doen opwaaien. Gelukkig dat die prachtige grasmat al dat gestuif gemakkelijk in zich kon opnemen, waardoor haar kracht in vitaliteit en herstellingsvermogen alleen maar toenam.

Onze burgemeester probeerde enige tijd na zijn aanstelling, vanachter het raam van het gemeentehuis tijdens een van zijn veelvuldige retorieken, twee balletjes assonerend tegelijk te kaatsen, als waren het schizofrene kinderhoofdjes met verkrampde nierstenen: Spiegeltje, spiegeltje aan de wand, wie heeft de mooiste ideeën in het Beekse land? Maar, zoals verwacht kon hij niet de klinkers maar de bal verwachten! Er kwam een deukje in zijn imago en een flinke ster in het glas. Onder de Vrijthof parkeren was een 'ondergronds idee' en stuitte natuurlijk onmiddellijk op hevig verzet. Dat eerste balletje kwam dan ook al snel hobbelend tot stilstand gestuiterd tegen de meest statige en onkreukbaar gestutte onderdaan, die in zijn markante marktaandeel ook niet te verneuken is: aan mijn historische wortels geen kwellende polonaise!

Zijn tweede poging zou echter wel succes gehad kunnen hebben bij de Beekse vroede vaderen. Had hij de Beekse geschiedenis, en speciaal die van de Vrijthof goed gekend, dan zou hij met een kleine ingreep een draai aan het bewuste paadje over het marktveld hebben kunnen geven: gewoon omdraaien! Maar hij gaf helaas niet thuis....in Beek!

Tramwegstation op het Vrijthof

Op 19 december 1894 werd besloten om op het Beekse marktveld een kiosk te bouwen. Dit gebeurde t.b.v. Harmonie Concordia om *des zomers muziekkuitvoeringen te houden*. Er werd één voorwaarde gesteld: *al is het maar 25 m², de gemeente blijft eigenaar van de grond!* Over de kwaliteit van de muziek werd nog niet gekrakeeld.¹

Drie jaar later, december 1897, kwam er opnieuw een aanvraag binnen bij het gemeentebestuur. Dit keer van het Bestuur van de Stoomtramwegmaatschappij. De nieuwe kiosk moest gezelschap krijgen: de tram kwam stoom afblazen en het nodige vocht innemen!²

Men wilde op het marktplein een tramwegstation bouwen, komende vanuit Tilburg, juist voor de lindeboom. Het zou bestaan uit een wachtkamer en een bergplaats voor bagage en goederen. Verder moest er een kantoorlokaal aan vastgebouwd worden. Juist daarvóór werd de wissel geprojecteerd. Een zware wissel in mijn ogen!

Er waren voors en tegens in de Beekse raad en buitenparlementaire groeperingen was Beek nog niet rijk. Doch een raadslid debatteerde met vooruitziende blik en beslechtte het pleit. Hij wees op de *ontsiering van het schone marktplein om daarop te laten bouwen!* Trouwens in 1758 had men al plannen gemaakt om een nieuw raadhuis te bouwen....midden op het marktveld. En daaronder wilde men een *criminele gevangenis inrichten, groot 30 à 35 voet.*³ *De bestekmaker giste* dat het onderste van de raadkamer omtrent 7 à 800 gld zou gaan kosten! Deze 'ondergrondse Beekse hangplek' is er nooit gekomen. Toch zou ruim 240 jaar later zonder blikken of blozen, wederom een crimineel idee gelanceerd worden: parkeren onder het Beekse parket!

¹Administratief Archief Hilvarenbeek. nr. 1472.

²Administratief Archief Hilvarenbeek. 11 december 1897.

³Heerlijheidsarchief Hilvarenbeek. nr. 394. 9 juli 1758.

Slimme raadsleden!

Ook het eerder genoemde 'tramstation' werd op een zijspoor gezet en er werd niet meer over geboemd. Hevige discussie in de gemeenteraad ontstond er wel over de kwaliteit van het Beekse raadhuis. En dat werd in 1849 ingericht in een reeds bestaand huis.⁴

Raadslid Verhoeven was tegen een verhoging op het onderhoud van het raadhuis. De 'hoofdelijke omslag' (belasting) mocht voor de inwoners niet te hoog worden. Hij was een groot voorstander van 'beknibbelen'. De voorzitter meende dat het gemeentehuis *zeker niet mocht onderdoen voor een gewoon huis!* Door jarenlange verwaarlozing was het gebouw in zéér slechte staat.⁵

-ramen en deuren sloten niet meer;

-het dak was zo open dat het archief gevaar liep aan water schade;

-meubilair was meer dan primitief;

-'s winters was er zo'n tocht dat het werk er moeilijk en onaangenaam was.

Een winterslaap houden werd zo bijkans onmogelijk! Raadslid Van Laarhoven vond evenwel dat de kosten best opgevoerd mochten worden. Toch zou er voorlopig niets aan vertimmerd worden.

Dat gold echter niet voor de straatverlichting. Van Laarhoven, zelf ook geen licht maar toch een briljant politicus, vroeg of er nog lantaarnpalen waren. Zo ja, dan wilde hij er lichtelijk een geplaatst hebben op de weg naar Diessen...tegenover zijn eigen huis!

Over slimme raadsleden gesproken. In december 1909 moesten er 5 lindebomen voor het raadhuis geroid worden. De opbrengst was mooi f 112,-. Het was wederom raadslid Willekens die vroeg of met die rooiing van 5 bomen het marktveld niet ontsierd werd.⁶ Raadslid Favier, resoluut in het slopen, kwam met de oplossing. *Als we alle bomen rooien....dan kan er van ontsiering geen sprake meer zijn!*

En zo gebeurde het bijna 100 jaar geleden. Nieuwe bomen werden ingeplant, alleen op een verschoven nieuwe rooilijn, verderop het marktveld. In september 1911 werd het besluit genomen.

Het toppunt van politiek schuivend vermogen had toch wel de heer J. Wijten uit de Biest, toen hij uit de school klapte. De schoolstrijd op de Biest barstte in 1881 in alle hevigheid los. Om allerlei redenen kreeg de Beekse raad het dringend advies van Gedeputeerde Staten om hun voorstel, de school op de Biest te sluiten, op te heffen! We citeren J. Wijten: *Ik zou er tegen zijn als ze niet bestond. Maar nu ze eenmaal bestaat ben ik er voor!*⁷ De heer Damen schoof wat voorzichtiger. Hij verklaarde voor behoud te zijn *onder invloed van bedreigingen!*

Burgemeester met stille trom vertrokken

De vergadering van 28 september 1908 zou tumultueus gaan verlopen. Het functioneren van de burgemeester was de inzet! Uiteraard niet zo erg als in de vergadering van mei 1695.

Toen kwam het tot een lijfelijk treffen tussen president Peter van Anandel en vice president Carel van Weyhernn.⁸ Deze laatste nam de inktkoker van de tafel en smeed die naar Van Anandel *dat de inkt allerwegen op syn klederen is verspreyt*. Hij gooide echter onmiddellijk terug met een soortgelijk projectiel. Daarna vloog er nog een inktkoker en *een santbackjen* door de vergaderruimte. De overige raadsleden waren zo wijs om alle andere waardevolle spullen op te ruimen. De aanleiding tot het gevecht was overigens een geschil in belastingzaken. Buiten zinnen had Van Weyhernn naar de president *gespogen en met den rottingh opt lichaem geslagen*. Verder bejegende men elkaar *met injurieuse woorden en syn also vant raethuys gegaen*.

---

⁴Administratief Archief Hilvarenbeek nr. 1468.

⁵Vergadering 3 september 1907.

⁶Vergadering 23 december 1909.

⁷Vergadering 17 februari 1881.

⁸R.A.H. R 207. f 378v. 16 mei 1695.

Zover kwam het tijdens onze vergadering in 1908 niet. Een paar jaar eerder had men trouwens een nieuw 'Reglement van Orde' opgesteld.⁹

Artikel 12 luidde: *Tot het uitbrengen van adviezen zal niemand zijne mee leden taxeren, of beledigen, maar altijd bescheidenlijk spreken. En indien iemand eenige beledigende woorden gebruikte zal hem de president tot de orde roepen en daaraan het stilzwijgen opleggen.*

De gewraakte burgemeester uit 1908 betrof de heer J.A. Beretta. Op 18 april 1906 had hij zijn eerste vergadering in Beek geleid. Op 10 september 1908 verdween hij met stille trom als burgemeester richting Etten-Leur. Zijn voorganger, burgemeester Verlinden, daarentegen had na trouwe dienst eervol ontslag gekregen op 20 januari 1906. Dat wil niet zeggen dat hij altijd zo'n brave borst geweest was. In 1862 had hij als onbevoegde de geneeskunst uitgeoefend. En twee jaar eerder werd hij, toen nog secretaris van de gemeente, vechtend in dronken toestand opgepakt, een voorbeeldige opleiding op Beekvliet ten spijt! Maar hij had wel als afvallige figurist de voltallige raad voor *30 jaar ambtsvervulling als burgemeester van Hilvarenbeek* bedankt.

Dit was nu de kritiek die raadslid Willekens tijdens de bewuste raadsvergadering ophoestte.

De klinkerweg van raadhuis naar kerk

Willekens stak tijdens de rondvraag van wal: *Er is in het dorp veel gesproken over den klinkerweg, die van het Raadhuis naar de Kerk loopt, en zonder voorkennis van den Raad, voor eenigen tijd geleden is gemaakt. Het spijt mij dat Burgemeester Beretta die bij zijne benoeming hier ter plaatse zo luisterrijk is ingehaald en toen zovele blijken van sympathie van alle gemeentenaren heeft mogen ontvangen aan de eisen der welvoegelijkheid en de plichten van fatsoen thans niet voldaan heeft omdat hij de gemeente verlaten heeft zonder een afscheidsvergadering te houden, zonder ook al de leden van den Raad vaarwel gezegd te hebben.*

En Willekens wist er nog moraliserend aan toe te voegen: *Als oud-officier van het Nederlandse leger, die weet wat zijn plicht van hem eist, past dat volstrekt niet.*

Het raadslid had bovendien in die afscheidsvergadering over de bewuste klinkerweg willen redetwisten. Hij was immers van mening dat *de aanleg van die weg een ongeoorloofde daad is geweest omdat hij niet onderworpen is geweest aan de goedkeuring van de raad.* Daar kwam nog bij dat Willekens de kosten veel te hoog vond!

Niet de knikkers ... maar het recht van het spel!

De heer Favier bracht in dat het voorgenomen besluit van 'beklinkering' in de notulen van de vergadering van B en W, die het besluit namen, te lezen was. Aldus las de secretaris de notulen voor, waaruit bleek dat besloten was tot aankoop van 7000 klinkers om daarmee het 'weggetje' te bestraten. En hij voegde er meteen aan toe: *In art. 179 lid H van de gemeentewet staat dat van B en W de zorg afhangt voor de instandhouding, bereikbaarheid, vrijheid en veiligheid der publieke wegen, bruggen, veren, wateren, vaarten, straten, plantsoenen, pleinen en andere plaatsen, tot gemeenen dienst van allen bestemd.*

Willekens bleef van mening dat bestrating geheel iets anders was: deze bevoegdheid behoorde dan ook tot de bevoegdheid van de raad en niet tot die van B en W. En hij vervolgde met de wijze democratische woorden: *'t is niet om de knikkers maar om het recht van het spel!* Tot slot wilde ons actief raadslid een motie van afkeuring uitgesproken hebben. Het gedrag van burgemeester Berette stoorde hem mateloos. Zonder afscheid genomen te hebben van de raadsleden was hij heengegaan. *Ja, van de raadsleden die hem eertijds zo hartelijk hebben afgehaald en die steeds bij de gemeentenaren sympathie ondervonden heeft. Zo heeft hij de gemeentenaren beledigd omdat zij door de raad vertegenwoordigd worden.* Willekens wilde dit met alle geweld in de notulen hebben *omdat geboekt blijft hoe wij behandeld zijn!*

---

⁹O.A.A. Hilvarenbeek. nr. 106. f 43v. juli 1803.

Burgemeester Hilvarenbeek uit gedreven!

Er ontstond een felle discussie omtrent het gedrag van burgemeester Beretta. Van Laarhoven vond het afscheid een zaak van de burgemeester zelf en dat moest gerespecteerd worden. Hij zou er trouwens wel zijn redenen voor gehad hebben om met de noorderzon te vertrekken. Ook Favier kon hiermee instemmen.

Van Laarhoven tot Willekens: *Als gij de gemeente verlaat, zult gij toch ook niet van iedereen afscheid nemen! 't Is trouwens nog nooit gebeurd. En dit weet ik wel: dat de burgemeester Hilvarenbeek is uitgedreven! Ik hoef hier niet te zeggen waarom! Dat weet hier iedereen! Hij is overigens een zeer goed burgemeester geweest.*

Het antwoord van Willekens was kort maar bondig: *hij is aan de plichten van fatsoen tekort gekomen.* Van Laarhoven nam het wederom voor de burgemeester op: *hij is altijd zeer slecht door de gemeente behandeld. De man heeft hier veel verdriet geleden.*

"Van jou toch niet", antwoordde voorzitter Damen furieus. "Gij moet hier je mond houden, anders zal ik je er uit laten zetten". Van Laarhoven beet terug: "Ik houd mijn mond voor jou niet. Maar jij zoekt een knuppel om iemand te slaan".

Met de verkiezingen op het verkeerde pad

In de laatste B en W vergadering die Beretta twee weken eerder nog geleid had, 15 september 1908, had de burgemeester de heren wethouders koeltjes bedankt voor de welwillende medewerking.

Die dankbetuiging was zeker niet gericht aan de Beekse pastoor Jurgens. Het request dat G. van Mourik naar de minister van Binnenlandse Zaken stuurde werd totaal onderschreven door de burgemeester! Niet alleen de pastoor maar ook kapelaan Van Gerwen had nl. van de kansel de R.K. ingezetenen opgewekt, om trouw op te komen en te stemmen *volgens plicht en gevoelen.* Verkiezingen 1 juni 1908.¹⁰

Zelfs de koetsier van Jurgens was werkzaam geweest als 'verkiezingsagent': de eerste historische Beekse verkiezingscampagne was een feit. De burgemeester had onze oud 'Esbeekse Don Camillo' nog vriendelijk verzocht om zich buiten de verkiezingsstrijd te houden.

Jurgens verklaarde echter botweg dat er in een katholieke gemeente geen plaats was voor een protestant. Het was zijn plicht hiervoor te waken!

De bisschop werd ook op de hoogte gesteld en die antwoordde: "Op bemoeiingen van geestelijken in gemeente verkiezingenzaken valt niets te zeggen, zolang zij hunne rechten als burgers niet te buiten gaan". Na deze nietszeggende woorden maakte de burgemeester de fout van zijn leven. Hij vroeg om regelrechte overplaatsing van de dorpspastoor. Immers: *zijn optreden, vroeger en nu, zijn heftig en twistig karakter, zijn beletselen voor vrede en rust in deze gemeente!* Tot overmaat van ramp vroeg hij elders steun om de bisschop onder druk te zetten om Jurgens over te plaatsen.

Harmonie verstoord

De pastoor voelde al tijdens de heftige verkiezingscampagne *enige bedreigingen van slechte gezindheid* dat hij speciale bescherming vroeg aan de brigade-commandant van de marechaussee. Zijn pastorie moest beschermd worden. Toch was het volgens de burgemeester in 1908 de pastoor zijn schuld dat de goede harmonie tussen protestanten en katholieken verstoord was. Een brief van de pastoor, waarin hij vroeg om *arme en behoeftige kinderen deel te doen nemen aan de maaltijden voor de schoolkinderen in het klooster*, werd door B en W kort en krachtig negatief beantwoord! *Volgens de armenwet beslist het armenbestuur aan wie hulp zal worden gegeven! Bovendien heeft de collecte bij de ingezetenen gehouden voldoende opgebracht in geld en natura.*

---

¹⁰Brievenboek 1890-1908. nr. 1696.

De ontevreden pastoor antwoordde dat 20 à 40 jongens aan de 'kindervoeding' konden deelnemen; de ontbrekende f 50,- betaalde hij uit eigen beurs!¹¹

Bovendien bleek dat de Beekse dominee Heenk en de Esbeekse pastoor Van Gils zich totaal niet met de verkiezingen bemoeiden.

Volgens onze voormalige burgemeester Beretta was Jurgens niet zozeer bevreesd voor de 'geloofskwestie'. Nee...zijn invloed was op katholieke raadsleden groter dan op niet roomse! En hij wilde zijn invloed op de gemeentezaken blijven uitoefenen, het liefst nog uitbreiden. En daar was hij voorlopig in geslaagd, waarvoor hij echter wel van het rechte pad af moest!

De gemeente teert in

Nadat burgemeester Beretta met hangende oren het ongeplaveide hazepad gekozen had, bleven de pas gekozen raadsleden ontredderd in vertwijfeling achter. Damen, Verhoeven, de Kort, Nooijens, van Laarhoven en Willekens begrepen het maar al te goed en bogen het hoofd mismoedig. Na dit vertrek kon het gekijf en gekrakeel achter 'gesloten luiken' tussen hen beginnen onder leiding van loco-burgemeester en wethouder Damen, waarbij de asbakken maar net op hun plaats bleven. Immers: geen rook zonder vuur. De stemming over opname in de notulen verliep voor mij positief: 4 stemmen voor, drie tegen! Er moesten nog enkele harde noten gekraakt worden, maar niet die van de ascetische pastoor. Die liet ze, bij gebrek aan 'concordia' bespelen door een gespleten noodlijdende harmonie!

Jurgens schreed op dinsdagmiddag 1 december 1908 om twee uur met de valse tonen van zijn uitbeierende klokkenspel in zijn holle rug, maar met een haast onroerende vibrerende kwast en fier opgeheven hoofd, beladen met veel zachte marginale roomse boter, diep in de opgestoken kraag van de kerk naar het gemeentehuis over het bonkig bekeven klinkerstraatje. De volgende burgemeester, Johannes Cornelis de Rooy, die overigens uit opportunisme en angstvalligheid met zijn slobberige billentikker zich in de winderige winterse kuip nog niet bloot durfde te geven, kwam de paapse zwartrok zowel letterlijk als figuurlijk ter hoogte van de niet te troosten hanglinde nederig en bleekjes tegemoet en werd halverwege plechtig gefêteerd en geïnstalleerd!

Een enkel ingewijde typisch Beekse ingezetene die uit piëteit niet zijn hielen maar zijn hoofddekse lichte, kreeg abrupt last van een hevig opborrelende dyspepsie en moest vanuit de tweede rij het schouwspel op zijn kromme tenen versteend en kokhalzend verteren.

"Zand erover", moet raadslid Nooijens geroepen hebben, toen hij de vergadering trachtte een wending tot het juiste spoor te geven: "De burgemeester was een rechtschapen man, die veel voor de gemeente gedaan heeft. Als hij er niet was geweest, dan was de gemeente diep ongelukkig geweest".

Doch de gemeente sloeg deze oprechte raadgeving keihard in de wind en teerde wederom in op deze prachtige 7000 maagdelijke steentjes. Dit tot groot ongenoegen van onze voormalige teerbeminder forens-burgemeester! 'Rechtsomkeert' was dan ook de enige oplossing.

Het zoveelste vlijmend hautaine gevecht over een onbehouwen platvloers plaveisel is als een onrustig dolend schimmige hersenschors weer geruisloos aan de voet van de linde in de doofpot smorend geparkeerd tot de volgende vierschaar! Of werd zijn laatste lichtend kruis op een ordinaire bus verschoten?

---

¹¹Vergadering 4 februari 1908. Brief 3 januari 1908.